

**Bojan Goja**

Konzervatorski odjel u Zadru, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Ministarstvo kulture RH

## Zadarska stambena kuća u arhivskim izvorima 17. i 18. stoljeća

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 30. 6. 2017.

UDK 728.3(497.5Zadar):930.25]16/17”

### Sažetak

*U radu se na temelju arhivskih istraživanja govori o zadarskoj stambenoj arhitekturi 17. i 18. stoljeća. Analizom graditeljskih procjena stanja kuća Dismanich (1638.), Adobbati (1765.), Armani-Mircovich (1765.) i Canova (1771.) raspravlja se o tome kako je izgledala gradska kuća*

*u Zadru u 17. i 18. stoljeću, kakva je bila vertikalna podjela, tlocrtni raspored, unutarnja oprema te koji su materijali bili korišteni u gradnji. Dobiveni rezultati uspoređuju se i s primjerima u Dalmaciji te venecijanskom stambenom arhitekturom iz istoga razdoblja.*

**Ključne riječi:** *Zadar, stambena arhitektura, arhivska istraživanja, 17. stoljeće, 18. stoljeće.*

Stambena arhitektura 17. i 18. stoljeća najoskudnije je istraženo poglavlje u dvomilenijskom trajanju zadarske graditeljske baštine. Opravdanje zbog kojega je ovoj iznimno važnoj temi posvećen slab interes istraživača vjerojatno treba tražiti u vrlo vrijednoj stambenoj, ali i sakralnoj arhitekturi iz ranijih povijesnih razdoblja, sa stilskim obilježjima romanike, gotike i renesanse, ali i onoj iz 19. stoljeća, koja je svojom vrsnoćom, kvantitetom i značenjem unutar sačuvanoga urbanog rastera uvijek mnogo više privlačila pozornost povjesničara umjetnosti. Drugi mogući razlog leži u činjenici da je velik dio stare gradske jezgre uništen u razaranjima tijekom Drugoga svjetskog rata, naknadnom čišćenju ruševina i poslijeratnoj novijoj izgradnji pa stoga, kao dio trajno narušene urbanističke cjeline, preostali sačuvani graditeljski fond iz posljednja dva stoljeća mletačke uprave ambijentalnom vrijednošću, brojnošću i kvalitetom sačuvanih zgrada istraživačima više nije bio dovoljno zanimljiv. Nedovoljna istraženost i poznavanje zadarske stambene arhitekture 17. i 18. stoljeća rezultirali su i njezinim slabijim vrednovanjem na stručnoj i znanstvenoj razini.

Do sada nijedna posebna studija nije bila posvećena tome kako je izgledala kuća u Zadru u 17. i 18. stoljeću, koliko je katova mogla imati, kakav je bio raspored prostorija i unutarnja oprema te stupanj reprezentativnosti.<sup>1</sup> Navedeni razlozi stoga predstavljaju veliki motiv za njezinim sustavnijim proučavanjem i valorizacijom. Polazište za ovo istraživanje zbog problematičnog stanja sačuvanosti graditeljskog fonda, ali i

nedostatne literature koja se prethodno bavila ovom temom u svojem je ishodištu usmjereno na istraživanje arhivske građe. Glavni interes posvećen je spisima zadarskih knezova i bilježnika koji se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru. U njima su sačuvani mnogobrojni podaci vezani uz kupoprodaje i druge pravne poslove prigodom kojih su rađene novčane procjene stanja graditeljske vrijednosti kuća analiziranih po njihovim konstruktivnim dijelovima te unutarnoj i vanjskoj opremi. U procjenama su kuće pozicionirane u gradskom rasteru u odnosu na važnije građevine, ulice ili područja nazvana po samostanima i crkvama. Procjene sadržavaju detaljne opise pojedinačnih konstruktivnih elemenata, raspored, količinu i vrstu prostorija kao i materijale korištene u gradnji i opremi. U te je procjene uključena unutarnja kamena i drvena oprema: kamini, peći, umivaonici, stubišta, ograde, bunarske krune i vrsta popločenja. Riječ je o pisanom materijalu koji prvenstveno dokumentira zatečeno stanje nepokretnih dijelova kuća u trenutku izrade samih procjena. Što su procjene sustavnije i detaljnije rađene, to pružaju više korisnih podataka na temelju kojih se može rekonstruirati izgled neke kuće. Većina tih kuća nije sačuvana ili se ne može identificirati u sadašnjem urbanom tkivu. Budući da u procjenama stanja iz 17. i 18. stoljeća mogu biti elaborirane i kuće iz ranijih razdoblja, treba biti oprezan u donošenju konačnih zaključaka o tipološkim i stilskim osobinama onodobne kuće samo na temelju arhivskih izvora. Treba također uzeti u obzir da su mnoge kuće tijekom vremena pregrađivane i dograđivane

čime su se mijenjali i nestajali dijelovi izvorne graditeljske strukture i dekorativni elementi kamene plastike, a unošeni su novi. U ovom radu bit će analizirana procjena graditeljske vrijednosti jedne kuće iz 1638. godine i tri procjene koje datiraju iz druge polovine 18. stoljeća. Prva je kuća Dismanich koja se, kako proizilazi iz opisa koji slijedi, nalazila u neposrednoj blizini crkve sv. Šime, na uglu koji formiraju Trg Petra Zoranića i Poljana Šime Budinića, gdje se danas nalazi trokatnica čiji izgled ne odgovara procjeni iz 1638. godine, ali nije isključeno da u nutrini ne može sadržavati elemente starije zgrade. Ostale tri kuće također nije moguće identificirati na temelju dostupnih podataka jer su se nalazile na središnjoj gradskoj ulici Kalelargo i prostoru bivše crkve sv. Vida gdje su kuće teško oštećene u bombardiranjima tijekom Drugoga svjetskog rata, a ostaci su uklonjeni u poslijeratnom čišćenju ruševina i naknadnoj izgradnji.

### Kuća Dismanich, 1638. godina (Prilog 1)

U lipnju 1638. godine zidar Matthio Francovich i drvodjelac Gieronimo Triffoni izradili su procjenu graditeljske vrijednosti sklopa kuća u vlasništvu braće Thomasa, Zuanne i njihove sestre Lucije Dismanich i Piera Dismanicha. Sklop se sastojao od tri posebno procijenjene cjeline. Prvi dio nalazio se nasuprot Providurovoj palači (*Palazzo del Generalato*), drugi iza svetišta (*capella*) crkve sv. Šime, a treći dio bio je smješten nasuprot neimenovanom bastionu<sup>2</sup> i orijentiran prema jugoistoku (*sirocco*).<sup>3</sup> Dijelovi su vlasnicima pripali ždrijebom i to kuća nasuprot Providurovoj palači Thomasu, Zuanni i Luciji Dismanich, a kuća iza svetišta crkve sv. Šime zajedno s kućom nasuprot bastionu Grimani pripala je Pieru Dismanichu.

Ovdje će biti analizirana procjena kuće smještene nasuprot Providurovoj palači koja se u dokumentu naziva i »velikom« (*casa grande*), jer osim podataka o rasporedu prostorijske i unutarnjoj opremi pruža neke zanimljive podatke o vanjskom izgledu dvaju reprezentativnih pročelja. Naime, sjeverozapadno (*maistro*) pročelje kuće imalo je tri prozora *all'antiga* dok su na pročelju okrenutom prema jugozapadu (*garbin*) bila još dva takva, ali razmjerno nešto veća prozora (*duoi balconi grandi all'antiga*). Arhivske nam bilješke govore kako je bila riječ o prozorima gotičko-renesansnih stilskih odlika kakvi su bili vrlo čest arhitektonski i dekorativni motiv u oblikovanju vanjštine zadarske stambene arhitekture iz posljednjih desetljeća 15. stoljeća.<sup>4</sup> Prema položaju navedenom u opisu može se zaključiti da je velika kuća Dismanich bila smještena na spoju današnjega Trga Petra Zoranića i Poljane Šime Budinića. Na tom mjestu danas se nalazi trokatnica s pročeljima skromnih stilskih obilježja i kasnijeg vremena nastanka, ali ne treba sasvim isključiti mogućnost da su u strukturi zidova sadašnje stambene cjeline i dalje sačuvani fragmenti elemenata arhitektonske plastike preostali sa starijeg zdanja. Velika kuća Dismanich imala je vrata na sjeverozapadnom i na jugozapadnom pročelju što je uvjetovano njezinim smještajem na uglu bloka. Osim različitih razdjelnih i ogradnih zidova građenih kamenom i opekom u prizemlju se spominje *androna* i kamene stube koje su vodile na prvi kat. Od prostorija u prizemlju navode

se hodnik (*andito*) i konoba. Također se navodi i prostor unutarnjeg dvorišta vjerojatno gospodarske namjene (*orto*). Na prvom katu bila je kuhinja, jedna soba i glavna prostorija – *portego*. Na drugi kat na kojem je bila jedna manja soba vodile su drvene stube. Međukatne konstrukcije bile su građene drvenim grednjakom ponegdje pojačanim dugačkim masivnim drvenim gredama (*bordonali*), a podovi u prostorijama prvog kata bili su popločani, ali se ne navodi i vrsta popločenja. Pojedini tanji pregradni zidovi između konobe i hodnika u prizemlju i *portega* i sobe na prvom katu bili su izrađeni od dasaka (*tramezo di tole*). Kuća je bila pokrivena kupom kanalicom. Od unutarnje opreme spominju se kamin u kuhinji i manjoj sobi na drugom katu, te dva kamena umivaonika (*lauel* i *scaffa*) u prizemlju i na prvom katu. Prozori su bili zaštićeni škurama i željeznim rešetkama. Kuća je imala bunar s bočatom vodom.

### Kuća Adobbati, 1765. godina (Prilog 2)

Procjena graditeljske vrijednosti kuće koja je 1765. godine bila u vlasništvu Lorenza Adobbatija bilježi da se kuća nalazila na Kalelargo, točnije na sjeveroistočnoj strani te ulice.<sup>5</sup> Bila je omeđena kućom Giovini sa sjeverozapada (*maistro*), kućom braće Girlanda sa sjeveroistoka (*bora*) i kućom nasljednika obitelji Pilarinò s jugoistoka (*sirocco*). Kuća je, dakle, svojim pročeljem bila orijentirana prema jugozapadu (*garbin*). Pročelje je bilo ožbukano s vanjske i unutrašnje strane. Kuća je imala prizemlje, tri kata i potkrovlje, a prema unutarnjem dvorištu nalazio se natkriveni trijem podignut na stupovima (*cortile*). Stambeni prostor s ulične strane protezao se kroz tri kata i potkrovlje. Od prvoga do trećega kata komunikacija se odvijala drvenim stubištem. Posebno je navedena jedna soba s unutarnje strane, vjerojatno dvorišne, koja je bila popločana, ali se ne navodi i vrsta popločenja. Imala je strop izveden u štuku,<sup>6</sup> kamin na francuski način (*camino alla francese*) i spremište (*salua roba*). Velika soba, koja je gledala na ulicu, bila je popločana kvadratnim pločama od opeke većeg formata (*salizo de quadroni ueneziani*) i također je imala strop izveden u štuku. Kuhinja je bila opremljena kaminom s napom i pećnicom te kamenim umivaonikom (škaфом) za vodu. Na vrhu je bila obzidana terasa. Glavna vrata kuće imala su kameni okvir i vratnice od ariša. U prizemlju je bila smještena radionica otvorena s više vrata i prozora, a ulazni je prostor bio pregrađen zidom od opeka. Pristup u kuću te dvorište, trijem i konoba bili su popločani. Na pročelju nad ulicom bio je balkon od bijelog kamena s ogradom sa stupićima. Posebno je navedeno da su svi okviri vrata i prozora izrađeni od bijelog kamena. Prozori su bili ostakljeni i zaštićeni škurama, a otvori konobe željeznom rešetkom. Kuća je imala i bunar s bočatom vodom. Procjenu kuće Adobbati izradili su *proto* Antonio Abriano i Francesco Susan *murer*.

### Kuća Armani-Mircovich, 1765. godina (Prilog 3)

Na zahtjev kanonika Zuanne Armanija i Legllo Mircouicha 1765. godine rađena je procjena graditeljske vrijednosti

kuće u području crkve sv. Vida. Može se pretpostaviti da je jedan od navedene dvojice bio vlasnik kuće. Kuća je na glavnom pročelju imala jedan balkon s kamenom podnicom oslonjenom na konzole i ogradu sa stupićima. Prozorski otvori i vrata imali su kamene okvire. Prozorska okna bila su ostakljena, a vrata i prozori bili su opremljeni drvenim vratnicama i škurama. Na prozorima bočno od glavnih vrata u prizemlju i na nadsvjetlu glavnih vrata bile su kovane željezne rešetke. Kuća je u prizemnom dijelu sa sjeveroistoka graničila s kućom Ruste, s jugoistoka s vrtom kuće Giusti, a s jugozapada s kućom Plerino. Začeljni zid koji se dizao nad vrtom kuće Giusti bio je rastvoren s dva veća i jednim manjim prozorom smještenim nešto niže i zaštićenim željeznom rešetkom. Kuća je imala prizemlje, tri kata i altanu. Kao okomita komunikacija između prizemlja i pojedinih katova spominju se drvene stube s balkonima. Na prvom katu bila je jedna manja soba s dvorišne strane prema vrtu kuće Giusti i jedna velika soba na uličnoj strani. Velika soba (*camera grande*) imala je dva prozora, a spominje se i jedan krovni prozor što znači da su prizemlje i prvi kat imali veću površinu od drugog i trećeg kata. Na taj zaključak upućuje i smještaj kuhinje na drugom katu koja se protezala isključivo iznad manje sobe prvoga kata. Kuhinja je imala zidanu peć s napom i odvodnom cijevi dimnjaka koji je sezao sve do iznad altane. Pod kuhinje bio je popločan pravokutnim pločama od opeke. Od unutarnje opreme na prvom katu spominje se i umivaonik (škafa) s pripadajućim ormarom. Čitavu površinu trećeg kata, nad kuhinjom, zauzimala je jedna manja soba čiji je strop ujedno bio i podnica za altanu. Ta je soba imala dva prozora, jedan nad kuhinjom i drugi koji je gledao na jugoistok. Soba je bila popločana ankonitanskim pločicama od opeke. Iz sobe su drvene stube vodile na altanu podignutu na zidovima s krovom pokrivenim kupama koji je bio izrađen od drvene konstrukcije i oslonjen na stupove. Međukatne konstrukcije, kao i podnica altane bile su izrađene od drvenih greda i dasaka. U kući se ne spominje dvorište pa je upravo to mogao bio razlog postojanja altane. Posebno se navodi kako su svi unutarnji zidovi stambenog dijela bili ožbukani, no zidovi altane nisu bili prekriveni žbukom. Dok je glavno pročelje imalo debljinu od dvije stope, unutarnje pregrade stambenog prostora na prvom i drugom katu građene su tanjim zidovima (*moneghini*) koji su bili primjereniji zidanju nad drvenim grednjacima. U prizemlju su bile dvije konobe, a spominje se i još jedan bunar uklopljen u zid kuće koji se protezao u sporednoj uličici (*calisella*) između kuća Tibaldi i Ruste. Na kraju su kao procjenitelji potpisani *proto* Iseppo Teso<sup>7</sup> i Giuseppe Monteventi.<sup>8</sup>

#### Kuća Canova, 1771. godina (Prilog 4)

Zadnja će biti analizirana procjena graditeljske vrijednosti kuće sestara Canova smještena na području Kalelarge koja je imala dva stana. Procjena je datirana u 1771. godinu. S jugoistočne strane kuća Canova graničila je s kućom Molla, a sa sjeverozapadne s kućom Manfrin. Jugozapadno ulazno pročelje okrenuto ulici bilo je ožbukano s vanjske i unutarnje strane. Prozorski otvori bili su oblikovani doprozornicima i

vijencima. Glavi ulaz u kuću (*porton*) sastojao se od dovratnika, grede i vijenca. U prizemlju je bila radionica s prozorima koji su imali okvire dijelom izrađene i od ariša. Na pročelju nad ulicom bio je balkon s ogradom od kamenih stupića. Vrata i prozori prvoga stambenog dijela i radionice bili su ostakljeni i zaštićeni škurama. Navedene su i dvije željezne spone (*due chiave di ferro*) koje su vjerojatno zbog statičkih razloga povezivale zidove. Zid na začelju na oba je lica bio ožbukani i rastvoren vratima i prozorima što podrazumijeva postojanje unutarnjeg dvorišta sa sjeveroistočne strane. Prvi kat u osi iznad radionice imao je oslikani drveni strop (*soffitto di taole dipinto*), a pod je bio popločan kvadratnim bijelim i crvenim pločama. Drugi kat imao je ožbukani strop od drvenih letvica. Treći kat bio je popločan pravokutnim pločicama od opeke. Na krovu je bio i jedan prozor (*luminal*) s kamenim okvirom. Slijedi procjena stana koji je opisno orijentiran u jugoistočnom dijelu kuće Canova, a protezao se kroz tri kata i graničio je s kućom Molla s jugoistoka. Spominju se zidovi koji su bili ožbukani i međukatne konstrukcije izrađene od drvenih greda i dasaka. Podovi pritom nisu ostali drveni već su na prvom i drugom katu bili obloženi pravokutnim pločicama od opeke. Vrata i prozori bili su ostakljeni i zaštićeni škurama. Spominje se i stan s kuhinjom u stražnjem, dvorišnom dijelu kuće. Do njega se dolazilo kamenim stubištem s manjim balkonom (*poggio*) od željeza. Prvi kat bio je podignut na drvenim gredama i daskama i popločan pravokutnim bijelim i crvenim venecijanskim podnim pločicama koje su mogle biti izrađene od opeke ili kamena (*salizzo di quadri veneziani bianchi, e rossi*). Na prvom katu bio je jedan kamin na francuski način (*camino alla francese*). Strop prvog kata bio je izrađen od drvenih letvica presvučenih žbukom. Spominju se pregradni zidovi s vratima i ormarima. Na drugi kat od drvenih greda i dasaka vodile su drvene stube. Tu je bila smještena kuhinja popločana pravokutnim venecijanskim pločicama od opeke opremljena zidanom peći s ložištem i napom s dimnjakom. U kuhinji je bio i kameni umivaonik (škafa) za vodu. Navode se još jedne drvene stube koje su vodile do završnog kata (potkrovlja) ili spremišta za žito (*granaro*).<sup>9</sup> Nad trećim katom s podom od drvenih greda i dasaka bila je terasa. U prizemlju kuće bile su i dvije konobe popločane kao i dvorište kamenim pločama i oblucima (*plache, e cogoli*). Spominje se i nekakav stup (*pilastro*) u konobi očito vrijedan bilježenja, ali nepoznate funkcije. Kuća je imala i svoj bunar s bočatom vodom. Procjenu kuće Canova izradili su *proti murari* Iseppo Teso i Francesco Festi *perito*.

Na temelju analize opisa izvedenih iz graditeljskih procjena moguće je donijeti i neke zaključke o vertikalnoj podjeli, tlocrtnom rasporedu i unutarnjoj opremi prikazanih kuća. S obzirom na vertikalnu podjelu kuća Dismanich imala je prizemlje i tri kata, kuća Adobbati prizemlje, tri kata i potkrovlje, kuća Armani-Mircovich prizemlje, tri kata i altanu, a kuća Canova u jednom dijelu dva, a u drugom tri kata nad prizemljem. U prizemlju svih kuća redovito su smještena različita spremišta i konobe ili dućani i radionice okrenute prema ulici koje svojim položajem ne ometaju privatnost stanara na katovima, no omogućavaju nesmetanu trgovinu ili drugu djelatnost. Dućani i radionice smješteni u prizemlju

jedna su od bitnih karakteristika i venecijanske stambene arhitekture u kojoj su stanovali mali trgovci i obrtnici te niže i srednje građanstvo.<sup>10</sup>

U nutrini opisanih kuća, osim kuće Armani-Mircovich koja je imala altanu, zabilježeno je postojanje unutarnjih dvorišta, u različitim oblicima i veličinama tog neobično važnoga graditeljskog, društvenog i ambijentalnog elementa venecijanskih palača i kuća, često oplemenjenih ukrasnim raslinjem ili povrtnjacima. U dvorištima se također uobičajeno nalaze bunari s bočatom vodom koji su bili neophodna sastavnica funkcioniranja obiteljskih zajednica. Na analiziranim primjerima kao zajednička osobina uočava se kombinirana vertikalno-horizontalna organizacija i uređenje prostora što je omogućeno upravo oblikovanjem unutarnjih dvorišta te korištenjem vanjskih stubišta. Takva organizacija stambenog prostora s inkorporiranim dvorištima traje od srednjega vijeka u gradovima duž jadranske obale pod dominantnim utjecajem Venecije, pa je tako nalazimo i na primjerima reprezentativne stambene arhitekture u Zadru, Splitu i Dubrovniku.<sup>11</sup>

Sudeći prema opisanoj procjeni, kuća Dismanich, bez obzira na skromnost u brojnosti prostorija, odlikuje se tlocrtnim rasporedom i funkcionalnom podjelom prostora te vrstom prostorija karakterističnim za venecijansku stambenu arhitekturu. U prizemlju je *androna*, a u istoj osi na prvom katu *portego* koji služi kao salon ili glavna reprezentativna prostorija, a ujedno se koristi i kao prostor kroz koji se odvija komunikacija sa susjednim prostorijama. Osnovna podjela prostora s *andronom* (*portego da basso*) i skladištima u prizemlju i *portegom* (*portego da sopra*) na prvom katu oko kojega se niže druge sobe te višim katovima na kojima živi šira obitelj osobina je venecijanskih kuća (*case borghese*) koje su pripadale obogaćenim trgovcima, odvjetnicima, liječnicima, ljekarnicima i drugim dobrostojećim predstavnicima slobodnih profesija, a skromnijeg su vanjskog izgleda, veličine i unutarnjeg uređenja od reprezentativnih plemićkih palača.<sup>12</sup> Jednaka tlocrtna podjela prostora s *andronom* i skladištima u prizemlju i *portegom* na prvom katu karakteristična je i za venecijanske kuće građene u nizu (*case a schiera*).<sup>13</sup> Taj uzor u gradnji nije bio ograničen isključivo na gradski prostor. Na širem zadarskom području tlocrtni raspored s *portegom* na prvom katu primijenjen je i u gradnji ladanjsko-gospodarskog sklopa Gverini u Salima na Dugom otoku.<sup>14</sup> U venecijanski tlocrtni model s karakterističnim nizanjem prostorija uz središnju komunikaciju treba uvrstiti i ljetnikovac obitelji Lantana u Sutomišćici na otoku Ugljanu.<sup>15</sup> I velika soba (*camera grande*) u kući Armani-Mircovich bez obzira na izostanak većeg broja pobočnih prostorija lociranih uz nju mogla bi je na neki način imati ulogu uobičajenog *portega* i upućuje na istu tradiciju.

Pročelja kuća Adobbati, Armani-Mircovich i Canova bila su jednostavno oblikovana uz reduciranu upotrebu plastične dekoracije, rastvorena s prozorima s kamenim okvirima i najčešće jednim kamenim balkonom s balustradom. Balkoni se i u venecijanskoj stambenoj arhitekturi smatraju obilježjem određene raskoši i reprezentativnosti pa se na skromnijim građanskim kućama niže i srednje klase nalazi tek po jedan

manji balkon smješten obično u osi *portega*, dok se dugački balkoni koji se protežu kroz nekoliko otvora, naglašavajući često i cjelokupni *piano nobile*, pojavljuju isključivo na kućama imućnijega gradskog sloja i plemićkim palačama.<sup>16</sup>

Vrata i prozori na zadarskim kućama bili su ostakljeni i zaštićeni škurama. Od materijala od kojega se izrađuje stolarija spominje se drvo ariša. Prozori u prizemlju kao i oni na skladištima i radionicama bili su redovito osigurani rešetkama od kovanog željeza.

Masivniji vanjski, nosivi i unutarnji pregradni zidovi bili su građeni od priklesana kamena i manjim dijelom od opeke i redovito su bili ožbukani. Pročelja su također, ako nisu bila građena od fino klesanih i pravilno obrađenih blokova glatkih površina, u pravilu bila presvučena slojem žbuke kako bi bila zaštićena od štetnog utjecaja atmosferilija. Pregrade između prostorija najčešće su građene tanjim zidovima (*monighini*) primjerenijim zidanju nad drvenim grednjacima što je bilo uobičajeno i drugdje u Dalmaciji.<sup>17</sup> U kući Dismanich kao pregrade između prostorija korišteni su i tanji zidovi izrađeni samo od dasaka (*tramezzo*) koji su mogli biti presvučeni i žbukom. Takva daščana konstrukcija pregradnih zidova često je korištena i u izgradnji skromnijih kuća i u Veneciji.<sup>18</sup> Pokrov je redovno bio izrađen od kupe kanalice položene na jednostavnoj drvenoj konstrukciji sastavljenoj od greda i daščane oplate.

Podovi u prostorijama nisu ostajali daščani već su u gotovo u pravilu bili popločani kvadratnim (*quadroni*) ili pravokutnim pločama (*tauelle*) od opeke koje su mogle biti većeg ili manjeg formata. Kada se govori o podnoj opeci, u procjenama se najčešće razlikuju dvije vrste: *tauelle anconitane* i *tauelle ueneziane*. U kući Canova na prvom katu spominje se nešto luksuznije popločenje od pravilnih kvadratnih bijelih i crvenih ploča koje su mogle biti izrađene od kamena ili opeke (*salizzo di quadri veneziani bianchi, e rossi*) dok je u konobama i dvorištima iste kuće bio tradicionalni pločnik izrađen od kamenih pločica i zbijenih oblutaka – *kogula* (*Salizi delle due caneue, e corte di plache, e cogoli*). Pojedine vrste od navedenih podnih popločenja bile su, uz još neke druge tipove završnih oblikovanja podova, jednako upotrebljavane na javnim površinama i zgradama te sakralnim i profanim građevinama i u drugim dalmatinskim gradovima.<sup>19</sup>

Kada je riječ o zidovima i stropovima, unutrašnjost opisanih kuća bila je jednostavna i bez posebnih ukrasa osim kuće Canova koja je imala oslikani drveni strop. Oslikavanje drvenih grednjaka, najčešće geometrijskim ili biljnim dekoracijama, bio je čest način ukrašavanja stambenih prostorija i u Veneciji još od vremena gotike, a u skromnijim kućama zadržao se i do 19. stoljeća.<sup>20</sup> U dalmatinskim gradovima oslikane i rezbarene drvene stropove i grede koje uz konstruktivnu imaju i dekorativnu funkciju sa stilskim odlikama od gotike do baroka nalazimo na brojnim primjerima od kojih su dobro dokumentirani oni u Splitu, Šibeniku i Hvaru.<sup>21</sup> Pojedine prostorije u kućama imale su jednostavne stropove koji su bili prekriveni žbukom na podlozi od drvenih letvica. Sve horizontalne konstrukcije bile su izrađene od drvene građe konstruirane od greda prekrivenih daskama što je osobitost i venecijanske arhitekture. U kući Dismanich od drvene

građe posebno su istaknuti *bordonali* – masivne i dugačke drvene grede korištene pri gradnjama i konstrukcijama velikih razmjera.<sup>22</sup>

Stube kojima se uspinjalo na prvi kat bile su kamene ili drvene dok su one kojima se odvijala komunikacija između katova bile isključivo izrađene od drvene građe što je također karakterističan način formiranja vertikalnih komunikacija i u skromnijih kuća venecijanske niže i srednje klase.<sup>23</sup>

Od unutarnje opreme kuće su u kuhinjama i pojedinim sobama imale kamene umivaonik (škafu) te ognjište i kamin. U profanim građevinama kamene umivaonici bili su obavezni element opreme u kuhinjama, ali su mogli biti ugrađeni u drugim prostorijama gdje su mogli služiti za umivanje ili pranje.<sup>24</sup> U kućama Adobbati i Canova spominju se kamini izrađeni na francuski način (*camino alla francese*).<sup>25</sup> Takav tip kamina bio je tijekom stoljeća uobičajen element unutrašnje opreme kuća u Dalmaciji.<sup>26</sup> U kući Adobbati spominje se i spremište (*salua roba*) ili garderoba, a u kući Canova spomenuti termin *granaro* može se odnositi na potkrovlje ili završni kat ili pak na spremište za žito i općenito namirnice.

U zadarskim kućama korišten je i prostor potkrovlja, na što upućuje činjenica da su bili osvijetljeni i u upotrebi. Kod oblikovanja zaključnih dijelova pročelja i krovova analiziranih kuća korištene su altane i krovni prozori. Altanu je primjerice imala kuća Armani-Mircovich (vjerojatno upravo stoga jer nije imala dvorište) izrađenu na način da je na drvenoj podnici oslonjenoj na zidove i kamene ili zidane stupove ili pilastre bio krov izrađen od drvene konstrukcije pokrivene kupom kanalicom. Do altane se pristupalo drvenim stubama iz sobe na trećem katu. Altana je prepoznatljiv element venecijanske tradicijske gradnje i karakterističan detalj završnog oblikovanja prostora iznad krovova. Kao natkrivena krovna terasa s drvenom ogradom u prvotnoj funkciji imala je namjenu sušenja opranog rublja, a potom i uživanja na svježem zraku i otvorenom prostoru.<sup>27</sup> Postojanje altana na zadarskim krovovima zabilježeno je i prije.<sup>28</sup> Budući da je središnja vlast strogo kontrolirala mnoga područja života i venecijanske svakodnevnice, tako su i poslovi oko gradnje altana vođeni unutar posebne magistrature zvane *Giudici del Piovego*. Ta je magistratura, osnovana još u 13. stoljeću, u početku nadzirala javne putove i kanale, terene, vode i močvare. Poslije je izdavala dozvole za nove gradnje, rekonstrukcije i proširenja starih zgrada i štitila javni gradski prostor od privatnih uzurpacija. Nadzor nad gradnjom altana, koji je bio važan zadatak ove magistrature, bio je naročito potreban jer su one svojim istaknutim položajem ulazile u javni prostor, to jest izlazile su iz zadanih vanjskih mjera zgrada zadirući na neki način i u privatnost ostalih stanovnika.<sup>29</sup>

Kuća Armani-Mircovich i kuća Canova imale su pak krovne prozore (*luminal*).<sup>30</sup> Iz opisa ne možemo znati kakvog su tipa bili ovi zadarski luminari, pokriveni jednostrešnim ili dvostrešnim krovom, podignuti u ravnini zida ili uvučeni u dubinu krova, no oni su također prepoznatljiv element i skromnijih kuća venecijanskog srednjeg sloja koji omogućavaju bolje korištenje potkrovnih prostorija, a u upotrebi postaju rašireni posebno tijekom 17. i 18. stoljeća pa tako i u dalmatinskim gradovima.<sup>31</sup>

Na kraju, iz arhivske građe vidljivo je da su procjene stanja graditeljske vrijednosti kuća najčešće radili zidari i drvodjelci što upućuju na njihovu odlučujuću ulogu i u samoj izgradnji arhitektonski manje zahtjevnih zgrada. Razni drugi zanatlije poput *terazzera*, klesara, kovača i staklara, koji su također sudjelovali u vanjskom i unutarnjem opremanju kuća, uglavnom su bili njihovi podizvođači bez stvarnog utjecaja na projekt, njegovu provedbu i krajnji izgled neke gradnje. *Marangoni (marangoni da case)* i *mureri* i u Veneciji su bili zaduženi za izgradnju i obnovu skromnijih gradskih kuća i manjih građevina dok su isključivo arhitekti i oni majstori s titulom »protomajstora« u državnoj službi vodili značajne državne ili crkvene graditeljske projekte.<sup>32</sup> Zaključno se na temelju četiri analizirana primjera može ustvrditi da u oblikovanju vanjštine, rasporedu i vrsti prostorija, konstrukciji, unutarnjoj opremi i korištenim materijalima zatečeno stanje opisanih zadarskih kuća u 17. i 18. stoljeću pokazuje istovremenost rješenja i bliskost sa stambenom arhitekturom u susjednim gradovima Dalmacije, ali i s venecijanskom lokalnom arhitekturom građanske niže i srednje klase koju odlikuje skromniji vanjski izgled, veličina i unutarnje uređenje u odnosu na reprezentativne plemićke palače ili kuće bogatijih građana.

## Prilog 1

Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD), 31–Bilježnici Zadra, Zuanne Braicich (1621.–1645.), Instrumenti 1637.–1640., B. VII, F. VII, Prot. 72, fol. 44v – 47v.

Adi 13 Giugno 1638 in Zara

Stima fatta da mistro Matthio Francouich, et da mistro Gieronimo Triffoni mureri, e marangoni eletti uno per parte per stimar le portioni delle case proindiuise trali Germani Dismanichi poste in parte uerso ol Palazzo del Generalato, et parte contro la capella di Santo Simeone giusto di Zara, et la terza portione contro il bastione uerso sirocco, le qual portioni di caso pesono tra esse parti leuati li bruschetti, et toccò la casa grande a mistro Thomaso et Zuanne suo fratello et a Lucia loro sorella, et à mistro Piero Dismanich toccò per bruschetto la casa drio la capella di san Simeone giusto di Zara, con la casa uerso il Bastione da sirocco con la cisterna d' acqua dolce, qual maestri furono eletti uno per parte cioè mistro Matthio Francouich fù eletto per parte di mistro Piero Dismanich, quel mistri stimorono le dette case proindiuise per loro conscientia, et prima fù stimata la casa grande trouata à Thomaso, Zuanne et Lucia contro il Palazzo del Generalato.

La fazzada della casa grande uerso maistro battendo le uodezze di porta balconi fù passa neto numero 34 ½ con la sua fundamenta a lire quindeci il passo –

L 517

La porta maistra di taiapiera cioe erte è soieri con il suo uolto di sopra piedi numero 32 a lire 8 il pè ual. –

L 256

Il scuro della detta porta con la sua ferramenta nella suddetta muraia –	L 40	L'erte di tutte tre le porte in detta muraia di taia-piera piedi 55 a lire 1 soldi 4 il pè –	L 66
Li tre balconi fatti all'antiga nella detta fazzada da maistro cioe piere bianche con li scuri loro et ferramenta ual. – 70		Li scuri di dette porte con la sua ferramenta –	L 32
La fazzada uerso garbin battendola uodezza di porta e balconi		Una scaffa in detta muraia di piera bianca ual. –	L 15
resta neto passa 39 con la sua fundamenta quindeci il passo ual. –	L 585	Il muro del tramezo tra la caneua et andito nell'ingresso della porta passa 9 sino al primo soler con la sua fundamenta a lire 16 il passo –	L 144
Le piere bianche di porta e balconi nella detta fazzada, et feriate eccettuati duoi balconi grandi all'antiga piedi 98 a lire 1 il pè –	L 98	Il tramezzo di piera uiua tra la camara, et cucina passa numero 25 ½ et fu posto le uodezze a uodo per pien compresso il muretto di piera cotta sopra l'orto un con l'altro a lire 16 il passo –	L 408
Li doi balconi fatti all'antiga cioe le piere bianche ual. –	L 60	Li scuri di dette duoi porte in detta muraia con la ferramenta –	L 20
Le feriate in detta fazzada ual. –	L 34	Le scale di piera bianche come si ritrouano –	L 150
Li scuri di porta e balconi con la sua feramenta ual. –	L 62	Traui e tole del primo soler con il suo salizzo sopra nel portigo et camara da medesimo ual. –	L 180
Un pezzo di muro in orto parte in muro et parte maziera attaccado al suddetto muro uerso garbin con la sua fundamenta ual. –	L 42	Un tramezo di tole ora il portigo et camera da maistro ual. –	L 38
Un pezzo di muro in la camera da sirocco passa numero 14 con la sua fundamenta a lire 16 il passo ual. –	L 224	Traui e tole del secondo soler con la scalla di legname, et salizzo di scalla –	L 194
Un pezzo di muro uerso sirocco atacata la scala maistra di piera tutto di fazzada sino al primo soler passa numero 10 con la sua fundamenta a lire 22 il passo ual. –	L 220	Traui e tole sotto il tetto con li suoi grondali di sotto ual. –	L 90
Un altro pezzo di muro sopra la detta muraia fatto di piere cotte battendo le uodezze fù passa tre computado le grossezze a lire 24 il passo –	L 72	I coppi sopra il tetto tre mille e doicento a lire 60 il mier –	L 192
Il scuro di porte et balcon in detta muraia con la sua feramenta –	L 28	Traui e tole sotto la cucina con li suoi bordonali sotto –	L 56
Un pezzetto di muro di mezza piera cotta uerso bora attaccato al suddetto muro in cucina sopra l'androna proindiuiso, et del atra parte si possi accostar passa 2 ½ tocca questa parte passa numero un quartion a lire 12 il passo ual. –	L 15	Traui e tole sotto ili tetto sopra la cucina con 4 bordonali –	L 65
Il muro uerso buora doue è il pozzo d'acqua salsa nell'ambito proindiuiso con le raggion di Piero Dismanich con il uolto di sotto a uodo per pien tra una et l'altra parte passa 25 tocca questa parte numero 12 con la sua fundamenta –	L 225	Il tramezzo di tole attorno la cucina –	L 35
Un altro pezzo di muro proindiuiso con le raggion di Piero Dismanich sotto il portigo uerso buora passa numero 20 con la sua fundamenta battendo la uodezza di una porta tocca questa parte passa numero 10 a lire 18 il passo –	L 180	I coppi sopra il detto tetto miera doi a lire 60 il mier ual. –	L 120
L'erte di una porta di taia-piera in detta muraia di questa raggion piedi numero 20 a lire 2 il pè ual. –	L 40	Il camin, nappa e fogolaro in detta cucina –	L 24
Il scuro di detta porta con la sua ferramenta ual. –	L 12	Traui è tole del soler nel camarin attaccato alla cucina con il suo salizzo –	L 50
Un lauel nella detta muraia di taia-piera –	L 72	Traui è tole del secondo soler in soffitto con la detta soffitta –	L 30
Il tramezo tra il portigo, et cucina con il suo uolto di sotto a uodo per pien battendo le uodezze di tre porte di sopra resta neto passa 38 con la sua fundamenta a lire 16 il passo ual. –	L 608	Traui e tole sotto il tetto con li bordonali sotto ual. –	L 36
		Il camin, nappa e fogolaro in detta camera ual. –	L 42
		I coppi sopra il detto tetto 1300 a lire 60 il mier ual. –	L 78
		Il fondi di detta casa grande passa 63 ½ a lire 24 il passo l'uno con l'altro con la pianta di dentro ual. ducati 254 fanno –	L 1524
		Un pozzo d'acqua salsa in casa grande sopra il detto fondi con la sua coronella come si ritroua ual. –	L 120
		Un pezzo di maziera in uerso sirocco, che sustenta l'orto ual. –	L 8
		Un altro pezzo di muro da bora dell'orto proindiuiso con mistro Piero Dimsanich passa tre con la fundamenta et con il pilastro tocca questa parte passa numero 1 ½ a lire 10 il passo –	L 15
		La pianta del terren dell'orto passa 42 a lire 12 il passo –	L 504
		Summa in tutto – lire 7696 soldi –	

**Prilog 2**

DAZD, 20–Općina/Komuna Zadar. Knez Zadra, 67. Michele Minotto (1770.–1772.), Sv. III, fol. 136 – 137v.

Copia tratta dal processo di carte scritte numero 8, presentato nell' ufficio Pretorio Criminale dal signor Lorenzo Adobbati li 8. maggio 1771.

Laus Deo 1765 / 20: dicembre Zara

Stima fatta da noi mistri sottoscritti d' una Casa del Signor Lorenzo Adobbati posta in questa Città nella Contrada detta Calle Larga trà questi seguenti confini, da maestro la Comessaria del quondam Signora Dottore Giovini, da bora Fratelli Girlanda, è da sirocco Eredi Pilarinò.

Muro della facciata da garbin verso la strada maestra sono passi trentadue con la sua fundamenta, batute le uodezze e compreso il ualor delle sue incartadure di dentro, e di fuori vale a lire 50: il passo importa lire mille sei cento dico ... L 1600:

Due muri uno da maestro, e l' altro da sirocco proindiuisi uagliano per questa parte lire mille settecento, e sessanta ... L 1760:

Muro da bora sopra il cortile sono passi trenta compressa la sua fundamenta, e le sue incartadure al lire 50: il passo ual. lire mille cinque cento ... L 1500:

Muro con la facciata a garbin sopra la corte ual. lire ottocento novanta dico ... L 890:

Muro da bora proindiuiso ual. per questa parte lire quattrocento cinquanta dico ... L 450:

Tutto il muro da sirocco proindiuiso col Romano ual. per questa parte lire otto cento quaranta dico ... L 840:

Muro sopra il cortile forma i portici alto piedi venti cinque ual. con sua fundamenta, et incartadura lire mille tre cento ... L 1300:

Il tetto dell' appartamento della strada ual. lire settecento ... L 700:

Il soler della sofita ual. lire duecento cinquanta dico ... L 250:

... L 9290:

Li altri tre soleri dell' i stesso appartamento con la sua trauamenta posta di nouo alli due primi per rinforzo nella prima, e seconda stanza uagliano lire mille quattro cento dico ... L 1400:

Il tetto del portico ual. lire duecento cinquanta dico ... L 250:

Li due soleri del portico uagliano lire quattrocento cinquanta dico ... L 450:

Le scale di legno che conduce alli trè soleri uagliano lire cinquecento ... L 500:

Il soler della camera interna con salizo, e soffitto di stuco, suo camin alla francese, e suo salua roba, lire mille quattro cento sessanta dico ... L 1460:

Il salizo de quadroni ueneziani nella camera grande uerso la strada, e suo soffitto di stuco ual. lire otto cento, dico ... L 800:

Il salizo delli due portici uagliano lire due cento dico ... L 200:

Il soler della terrazza, e terrazza stessa con suoi muri noui all' intorno ual. lire ottocento

dico ... L 800:

Fogher, nappa, camin, fornelli in cucina, scaffa e salizo della medesima cucina ual. tutto lire sette cento cinquanta ... L 750:

Una scala di pietra bianca cordonatta con suo paso di ferro ual. Lire sei cento dico ... L 600:

Una porta di pietra grande lauorata dell' ingresso della casa con suo scuro di larice requadrato, e sua ferramenta ual. lire cinque cento, e cinquanta dico ... L 550:

Pietre bianche della bottega, e suoi scuri di porte, e balconate con sua ferramenta ual. lire trecento dico ... L 300:

Muro di pietra cotta, diuide l' ingresso alla bottega e sua fodra di ponti requadrati, e suo soffitto ual. lire duecento ottanta ... L 280:

... L 8340:

Il salizo dell' ingresso della casa, e quello della corte, sotto portico, e caneua ual. lire cento cinquanta dico ... L 150:

Un pergolo di pietra bianca a collonette nella facciata sopra la strada, ual. lire trecento dico ... L 300:

Tutte le pietre bianche di porte interne, e balconi sono piedi quattrocento, e cinquanta, a lire due il piede ual. lire nouecento ... L 900:

Tutte le finestre di uetri di detta casa uagliano lire ottocento ... L 800:

Tutti li scuri di porte, e balconi di detta casa con la sua ferramenta uagliano lire seicento dico ... L 600:

Una ferriada di ferro alla caneua ual. lire sessanta ... L 60:

Un pozzo di acqua salmastra ual. lire cento dico ... L 100:

Tutto il fondo di detta casa sono passi quaranta sei libero di liuello ual. a lire cento il passo ... L 4600: ... L 7510:

Si riportano le summe della presente stima Prima summa ... L 9290:

Seconda summa ... L 8340:

Terza summa ... L 7510:

Summa lire uenticinque mille cento quaranta ... L 25140:

Io Proto Antonio Abriano affermo  
Francesco Susan murer affermo quanto sopra  
1765 / 22: Dicembre Zara  
Stima fatta dalli Proto Abriani, e Sussan della casa in Cale Larga di ragione di me Lorenzo Adobbati Adi 5. maggio 1771. Indictione quarta Zara

**Prilog 3**

DAZD, 20–Općina/Komuna Zadar. Knez Zadra, 64. Cristoforo Boldù (1764.–1766.), Sv. 1, fol. 420 – 422.

Adi 23 marzo 1765 Zara

Stima fatta da noi sottoscritti per comisione del reverendissimo signore canonico don Zuanne Armani da una, e dal altra illustrissimo signore Legllio Mircouich di una casa posta in questa città, nella contrada san Uido, qualle da noi esaminata, e misurata con ogni diligenza et essateza contiene quanto in essa apare.

Muro di faciata sopra la strada publicha, di groseza piedi due, compreso la sua fundamenta debatendo li suoi uodi restano passa uinti 20 à lire trenta due 32 il passo importa – L 640:

Pietre bianche de balconi, è porta di strada, che si trouano sula detta faciata sono in tutto numero ottanta noue e onzie otto, 89 onzie 8 a lire due al piede – L 178:16

Le tre feriate de balconi da basso, cioue due laterali alla porta e un sopra la medeme importa – L 70:

Il puziolo con colonete et ertte del foro con cornize sopra, la piancha di sotto con modilioni tutto di pietra bianca importa – L 300:

Tutti li scuri che si trouano nelli fori e porta di detta faciata con sua feramenta – L 121:

Tutti li uerri che si attrouano ne balconi di detta faciata, rileuano piedi cinquanta noue è mezzo a lire tre e mezzo al piede – L 208:5

Grondalli sopra la detta faciata, sono pasa quatro a lire tre al passo – L 12:

Muro da garbin proindiuiso con una casa della signora Margarita Plerino, e passa uinti cinque 25 si diuide per metta resta dodici e mezzo 12½ a lire trenta il passo – L 375:

Muro da siroco sopra l'orto delli signori Giusti con sua fundamenta debatendo li fori, e passa dodici a lire trenta il passo – L 360:

Pietre bianche di due balconi grandi et il piccolo a piedi della scalla in tutti piedi trenta a lire due al piede – L 60:

Scuri di detti balconi con feramenta e feruada da basso nel piccolo balcone – L 30:

Li ueri di due balconi detti, sono piedi uinti, a lire tre è mezzo al piede – L 70:

Suma – L 2424:1

Si trasporta la suma a dentro – L 2424:1

Muro da bora proindiuiso colla casa fú del quondam caualiere ora poseduta dal signor Zuanne Ruste e passa trenta due 32 ua per la metta ne tocca a questa parte sedici 16 a lire trenta al passo – L 480:

Traui è tolle del coperto dalla parte della strada con sua chiodaria – L 250:

Coppi del sudetto coperto sono due milla e due cento 2200 a lire cento il miero fano – L 220:

Li tre soleri sequeuenti, con traui tolle e feramenta o chiodaria – L 650:

Salizo nel primo appartamento di pietra cotta – L 100:

Schafa con suo armarone, col suo scuro fassie e chiodi – L 100:

Tutti li moneghini delli due apartamenti, uno sopra l'altro e caneuino (camarino ?), in tutti rileuano passi uinti noue e mezzo, a lire uinti tre il passo – L 678:10

Le cinque porte de detti moneghini con fassie doppie dentro e fori con sua feramenta, lire trenta otto l'una sono in tutte – L 190:

Le tre schalle di legno con soffito e pozo, chiodaria – L 120:

Un pozzo di aqua salmastra fondo piedi diecci con sua verra di pietra bianca, alta piedi due onzie due, larga piedi due onzie 3 in quadro ualle – L 220:

In camerino sul primo solero

Muro da garbin uerso l'orto de signore Giusti sino l'antana con sua fundamenta debatendo le sue uodezze sono passi dieci noue 19 a lire trenta il passo sono – L 570:

Il primo solero nel detto camarino, con traui, e tolle, e chiodaria – L 50:

Il salizo sopra il detto soler di pier cotta – L 40:

Il secondo solero che forma piano alla cusina con traui e tolle e chiodaria – L 60:

Il salizo sopra detto solero di pier cotta – L 30:

Le pietre bianche del balcone di detto camarino son piedi dicioto e mezzo a lire due al piede sono – L 37:

La feruada di ferro su detto balcone – L 50:

Suma – L 6269:11

Si trasporta la contra scritta suma – L 6269:11

Li ueri del sudetto balcone sono piedi diciotto quadri, a lire tre e mezzo – L 63:

Il scuro di detto finestra – L 12:

Il scuro di detto camarino nella porta – L 18:

Un muro di pietra cotta che diuide il camarino dall'apartamento dauanti e contiua sino l'antana sono passa sette è mezzo à lire uinti tre il passo – L 172:10

La porta che ua in camera grande pietre bianche sono in tutto diecci otto piedi a lire due il piede – L 36:

In camera grande

Muro da borá sopra la calisella debatendo le uodezze de balconi e porta, resta passi tredici a lire trenta il passo – L 390:

Muro da siroco proindiuiso col signore Lorenzo Adobati e passa uinti con la fundamenta debatendo la metta resta a questa parte diecci, a lire trenta al passo – L 300:

Muro da garbin uerso l'orto de signore Giusti, con la sua fundamenta debatendo le sue uodeze resta passi dicisete 17 e questo in parte proindiuiso col sudetto Adobati quatro passi, si che ne restano a questa parte passa tredici 13 a lire trenta – L 390:



Muro da maistro pro indiuiso col sudetto signore Ruste debatendo quello della cusina oltra le porte sono passa tredici con la fundamenta debatendo la metta resta sei e mezzo a questa parte a lire trenta il passo –			Si trasporta la qui sotto soma – L 9458:2
Le pietre bianche de due balconi in detta camera sono piedi trenta due a lire 2 il piede –	L 195:		In caneua piccola e grande
Li scuri di detti balconi con sua feramenta –	L 64:		Pietre bianche ne due balconi delle medeme caneue
Li ueri pure de detti balconi tutti due sono piedi quadri uinti quatro a lire tre e mezzo al piede –	L 26:		una porta che ua nella calisella, il tutto sono piedi quaranta due a lire due il piede –
Li due solleri primo e secondo, con traui e tolle e feramenta ouer chiodaria –	L 84:		Tre feriate di ferro ualle –
Traui e tolle del coperto sopra la camera grande col suo luminale e chiodaria –	L 400:		Li scuri di due porte et un balcone con feramenta –
	L 170:		Il fondo sopra la strada e passa quatordecim compreso la groseza de muri è mezzo à lire sesanta il passo uale –
Suma –	L 8590:10		Il fondo sotto il camarino del antana e caneua gran- de da sirocho e passa uinti otto a lire cinquanta al passo –
Si trasporta la suma a dietro –	L 8590:10		Le incartadure de tutti li apartamenti dal piano sino sotto l'antana compreso l'una con l'altra sono –
Il balcone sotto il coperto della soffitta sopra la camera grande le pietre bianche sono piedi dodici 12 a lire due il piede fanno –	L 24:		Nel fondo in calisella un pozzo di aqua salmastra e la calisella pro indiuisa col signor Tibaldi e Ruste, il pozzo di sul muro della casa –
Li ueri del sudetto balcone sono piedi otto e onzie tre quadre a lire tre e mezzo il piede –	L 24:18		Li muri dell'antana, che non sono incartati, l'una da bora quatro passi e mezò liberi da siroco tre passi e mezzo in tutto sono passa otto a lire trenta il passo –
Nella cusina sopra il camarino			Da maistro due passi di muro di pietra cotta a lire uinti tre il passo –
Il solero sopra la cusina, traui, e tolle con chiodaria –	L 70:		Suma in tutto –
Il salizo sopra il detto solero di tauete cotte –	L 35:		Periti
Pietre bianche del balcone della detta cusina sono piedi quattordici a lire due al piedi –	L 28:		Io proto Iseppo Teso affermo quanto di sopra Io Giuseppe Monteuenti affermo quanto sopra
Li ueri del detto balcone sono piedi undici e onzie quatro a lire tre e mezzo al piede –	L 39:8		
Il scuro della porta della cusina con feramenta –	L 8:		
Il scuro della porta che ua in sofita con sua fera- menta –	L 10:		
Il fogolero, nappa, e tromba che porta il fumo sino sopra il tetto del antana col suo fero per la cadena ualle il tutto –	L 250:		
Nel camarino sotto l'antana e sopra la cusina			<b>Prilog 4</b>
Il solero che forma il piano del antana, traui, e tolle e chiodaria –	L 80:		DAZD, 20–Općina/Komuna Zadar. Knez Zadra, 67. Michele Minotto (1770.–1772.), Sv. III, fol. 163 – 165.
Per il salizo sopra a detto solero di piera cotta anconitane –	L 50:		Zara Adi 10 settembre 1771
Schalla di legno nel camarino che ua al antana –	L 15:		Stima fatta da noi sottoscritti periti d' una casa di ragione delle nobile signore sorelle Canova, posta in confin di Calle Largha, e sono come segue, cioè
Due balconi uno sopra la cusina l'altro dalla parte di sirocho, le pietre bianche di tutti due sono piedi uinti due a lire due al piede –	L 44:		Muro da garbin della facciata sopra la strada pub- blica sono passi numero 28 compreso la fon- damenta e batute le uodezze a lire 35 il passo sono ...
Il scuro di un sollo balcone con feramenta –	L 7:		... L 980:
Li ueri di detti due balconi, sono piedi quatordecim e mezzo a lire tre è mezzo al piede –	L 50:15		L' incartadura al di fuori della suddetta sono passi numero 28 a lire 4 ...
Il scuro della porta del camarino con feramenta –	L 8:		... L 112:
Nel antana			Erte delli balconi sono piedi numero 98 a lire 2 il piede sono ...
Tutto il legname del couerto della antana con sua chiodaria –	L 40:		... L 196:
Copi sopra il couerto di detta sono numero sei cento ualle –	L 60:		Cornice sopra li suddetti sono piedi numero 20 a lire 3 il piede sono ...
Pe numero sette pilastri che sostentano il tetto di detta antana –	L 24:		... L 60:
	L 9458:2		Erte del porton con trisso, e cornice, ualutato ...
			... L 400:
			Erte delle balconate e sue piane della bottegha, con suo soger d' arese ualutate ..... L 200:
			Un pergolo, con sue collonette di pietra come si ritroua ualutato ...
			... L 500:

Scuri della bottega, con sua ferramenta ualutati ...	... L 300:	Un muro moneghin, che diuide l' intrada della bottega ...	... L 125:
Scuro del porton con sua ferramenta ualutato ...	... L 150:	Salizzo della bottega di quadri ueneziani ualutato ...	... L 200:
Scuri delli balconi e pergolo con sua feramenta ualutati ...	... L 150:	Segue l' appartamento da sirocco	
Finestre di uetro in detta facciata sono piedi numero 95 a lire 4:10 ...	... L 427:10	Muro sopra la corte sono passi numero 20 compreso la fundamenta e batuto le uodezze che a lire 30 al passo sono ...	... L 600
Due chiave di ferro che legha li muri valutate ...	... L 96:	Erte de' balconi, e Porta, sono piedi numero 68 a lire 2 al piede ...	... L 136
Incartadura interna di detta facciata sono passi numero 30 à lire 5 ...	... L 150:	Un scuro di porta, e un altro di balcon ualutati con ferramenta ...	... L 40
Muro interno di detto appartamento sono passi numero 30; compreso la fundamenta e battuto le uodezze al lire 30 il passo ...	... L 900:	Incartadura interna, ed esterna sono passi numero 30 a lire 4 il passo ...	... L 120
Erte di porte, e balconi in detto sono piedi numero 83 a lire 2 il piede ...	... L 166:	Summa ...	... L 11654
Uetri delli balconi in detto sono piedi numero 35 a lire 4:10 al piede ...	... L 157:10	Un rastello di mezzi morali, con ferramenta e moneghin ualutati ...	... L 125
Scuri delle due porte con suoi teleri di travo che conduce in bottega, e nella camera del primo solaro, con sua ferramenta valutati ...	... L 160:	Muro da sirocco proindiuiso col signore Molla, sono passi numero 30 compreso la fundamenta tocca a queste passi numero 15 a lire 30 ...	... L 450
Altri scuri di porte, e balconi con sua ferramenta in detto valutati ...	... L 85:	Incartadura di detto muro, sono passi numero 24 al lire 4 il passo ...	... L 96
Incartadura in detto muro interna, ed esterna, sono passi numero 60; che à lire 4:10 al passo, sono ...	... L 270:	Traui, e taole del primo solaro di detto appartamento ualutato ...	... L 135
Summa ...	... L 5460:	Salizzo di tauelle anconitane in detto sono passi numero 7 a lire 10 ...	... L 70
Muro da sirocco proindiuiso con il Signore Francesco Molla, sono passi numero 27 compreso la fundamenta, tocca a questa parte passi numero 13 2/4 a lire 30 il passo sono ...	... L 405:	Traui, e taole del secondo solaro, ualutato ...	... L 125
Incartadura di detto muro, sono passi numero 27 a lire 5 il passo ...	... L 135:	Salizzo di tauelle in detto solaro, ualutato ...	... L 70
Muro da maestro proindiuiso con il signore Manfrin parte, e parte tutto di questa ragione, sono passi numero 27, compreso la fundamenta, tocca à questa parte passi numero 21 che a lire 30 il passo, sono ...	... L 630:	Traui, e taole del terzo solaro, valutate ...	... L 85
Incartadura di detto muro, sono passi numero 27 à lire 5 il passo ...	... L 135:	Traui, e taole del coperto ualutate ...	... L 88
Primo solaro sopra la bottega, con soffito di taole dipinto ualutato ...	... L 800:	Coppi sopra il suddetto sono numero 1200 a lire 10 il cento ...	... L 120
Salizzo di quadri veneziani bianchi, e rossi, sopra il suddetto ualutato ...	... L 280:	Grondali sotto il tetto sono passi numero 14 a lire 3 il passo ...	... L 42
Soffitto di cantinelle incartato, nel secondo solaro valutato ...	... L 200:	Fondo di detto, sono passi numero 7 2/4 a Lire 60 il passo sono ...	... L 450
Traui, taole, e chiodi del secondo solaro ualutato ...	... L 300:	Segue l' appartamento della cucina	
Traui, taole, e chiodi del terzo solaro di detto appartamento ualutato ...	... L 330:	Muro da garbin sopra la corte, sono passi numero 24 compreso la fundamenta, e battute le uodezze a lire 30 il passo, sono ...	... L 720
Salizzo di tauelle anconitane in detto valutato ...	... L 200:	Erte di balconi, e porte, e d' una ferrata, sono piedi numero 125 che a lire 2 al piede sono ...	... L 250
Traui e taole della soffitta, compreso tutto il legname del copperto, ualutato in tutto ...	... L 600:	Una ferrata di ferro in detto, ualutata ...	... L 35
Coppi sopra il suddetto appartamento sono numero 2000 a lire 10 il cento ...	... L 200:	Uetri in detto, sono piedi numero 45, che a Lire 4 il piede, sono ...	... L 180
Grondali sotto il tetto, sono passi numero 8 a lire 3:10 il passo ...	... L 28:	Scuri al di dentro dalli uetri, ualutati ...	... L 18
Un luminal di pietra, con sua cornice, ualutato ...	... L 100:	Scuri di porte in detto, con sua ferramenta, ualutati ...	... L 80
Fondo di detto appartamento, sopra la strada, sono passi numero 12, che a lire 80 il passo, sono ...	... L 960:	Muro da maestro proindiuiso con il signore Manfrin, sopra la corte, e camera sono passi numero 42, tocca à questa parte passi numero 21, a lire 28 il passo sono	... L 588
		Muro da sirocco proindiuiso col signore Molla sono passi numero 18 con fundamenta, tocca à questa passi numero 9 a lire 28 ...	... L 252
		Muro da borra proindiuiso col signore Molla, sono passi numero 31 con fundamenta, tocca a questa, passi numero 15 2/4 a lire 28 ...	... L 434
		Summa ...	... L 16067

Scala di pietra con suo poggio di ferro ualutata ...	... L 450	Salizi delle due caneue, e corte di plache, e cogoli compreso il pilastro, che si ritroua in cantina, ualutati ...	... L 300
Traui, e taole del primo solaro, ualutato ...	... L 125	Fondo della corte, sono passi numero 8 a lire 50 il passo, sono ...	... L 400
Salizzo di taelle ueneziane sopra il detto ualutato ...	... L 50	Pozzo d' acqua salsa, ualutato ...	... L 200
Un camino alla francese, ualutato ...	... L 60	Lire uenti mille, cento, e settanta quattro dico summa ...	... L 20174
Un soffitto di cantinelle incartato in detta camera, valutato ...	... L 140	Io Francesco Carrara ho sottoscritto la presente cosi pregato dal protto Iseppo Teso per non saper esso scriuere, e fece la croce +	
Moneghini, con sue porte, e armeri ualutati ...	... L 200	Io Francesco Festi perito affermo con giuramento Addi 20 Settembre 1771 Zara	
Una finestra di uetro in detto ualutata ...	... L 24	Comparsero personalmente dinanti me nodaro li protti murari, Iseppo Teso, e Francesco Festi da me benissimo co- nosciuti, li quali m' esibirono il presente estimo esteso nella oltrescritte due carte, e giurarano ad Sancta Dei Evangelia tactis manibus scriptoris d' aver stimato in loro coscienza quanto nell' estimo medesimo si contiene, e mi pregarano di conservarlo negl' atti miei affine etc. et ita etc.	
Scala di legno, con sotto scala, e moneghini, ual. ...	... L 200	Antonio Calogera di Veneta autorità nodaro pubblico, e giurato di Zara ha dagl' atti propri fatto copiare incontrato sottoscritto e sigillato.	
Incartadure della camera cucina, e corte, nel suddetto appartamento sono passi numero 56 a lire 4 il passo sono ...	... L 200		
Traui, e taole del secondo solaro, ualutato ...	... L 140		
Salizzo di taelle anconitane in cucina ual. ...	... L 65		
Scala di legno, che conduce al granaro, con suo moneghin, e scuro, ual. ...	... L 200		
Fogolajo, nappa, e canna del camin, ualutato ...	... L 300		
Una scaffa di pietra, ualutata ...	... L 18		
Traui, taole, e coppi sopra la scala ual. ...	... L 65		
Traui, e taole del terzo solaro, sotto la terrazza, compreso la terrazza, ual. ...	... L 300		
Fondo di detto appartamento, sono passi numero 13 a Lire 50 il passo, sono ...	... L 650		

## Bilješke

- 1 Različite povijesne podatke o kućama, od kojih mnoge danas više ne postoje, donosi Giuseppe Sabalich. Vidi: GIUSEPPE SABALICH, Guida archeologica di Zara, Zara, 1897. Iako mu to nije bilo primarno područje znanstvenog interesa, treba spomenuti kratak, ali vrijedan pregled stambenih kuća koji je načinio Ivo Petricioli u trećem dijelu Prošlosti Zadra. Vidi: IVO PETRICIOLI, Vrijeme baroka, u: TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ, Prošlost Zadra – knjiga III: Zadar pod mletačkom upravom 1409.–1797., (ur.) Dinko Foretić, Ivo Petricioli, Zadar, 1987., 543–545.
- 2 Smještaj sklopa kuća upućuje na zaključak kako je bila riječ o bastionu Ponton (Grimani) koji je položen u smjeru jugoistoka i najbliži je ovom sklopu, pa će u nastavku teksta bastion tako biti i imenovan.
- 3 O nazivima za strane svijeta u mletačkom Zadru vidjeti: ANTE MARIJA STRGAČIĆ, Quirina ... traversa pars zadarskih srednjovjekovnih isprava, u: *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 2 (1) (1960.), 95–131; ISTI, Nazivi za glavne vjetrove na Jadranu, u: *Pomorski zbornik*, 3 (1965.), 1079.–1093.; VLADIMIR SKRAČIĆ, Nazivi vjetrova i strana svijeta u jadranskoj toponimiji, u: *Folia onomastica croatica*, 12–13 (2003.–2004.), 433–448.
- 4 PAVUŠA VEŽIĆ, Marko Andrijić i pročelje kuće Nassis u Zadru, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 43 (2016.), 193–211, s navedenom starijom literaturom.
- 5 Postojanje jedne kuće Addobbati na Kalelargi zabilježio je G. Sabalich, ali ne donosi njen opis i precizniju lokaciju. – GIUSEPPE SABALICH (bilj. 1), 455.
- 6 Vjerojatno je riječ samo o stropu s letvicama prekrivenim žbukom, a ne o umjetnički izrađenim štuko ukrasima.
- 7 Iseppo Teso mogao bi biti rodbinski povezan s Lorenzom Tezom, graditeljem zvonika župne crkve obraćenja sv. Pavla u Kukljici na otoku Ugljanu, podignutom oko 1741. godine. Vidi: MARIJA STA-GLIČIĆ, Barokna obnova sakralne arhitekture na otoku Ugljanu, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 18 (1994.), 35–47, 36.
- 8 Nema sumnje, riječ je o štukaturistu G. Monteventiju koji sredinom 18. stoljeća radi na različitim lokalitetima od Istre do Dalmacije gdje je ostvario izniman opus. Vidi: RADOSLAV TOMIĆ, Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Kiparstvo II. Od XVI. do XX. stoljeća, Zadar 2008., 50, 166–170.

- 9  
Termin *granaro* (*granaio*) može značiti spremište za žito, ali i potkrovlje neke građevine. Vidi: ENNIO CONCINA, *Pietre, parole, storia. Glossario della costruzione nelle fonti veneziane (secoli XV-XVIII)*, Venezia, 1988., 82; Il Vocabolario Treccani, II, D–K, Roma, 1997., 697.
- 10  
EGLE RENATA TRINCANATO, *Venezia minore*, Filippi editore, Venezia, 1948., 88.
- 11  
ALENKA SABLJAK – PAVUŠA VEŽIĆ, *Obnova kuće Nassis u Zadru*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 4–5 (1978.–1979.), 155–184; PAVUŠA VEŽIĆ, *Obnova palače Grisogono u Zadru*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 6–7 (1980.–1981.), 47–58; VIKI JAKAŠA, *Barokna stambena arhitektura u Splitu*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 26 (2002.), 57–68; NADA GRUJIĆ, *Kuća u Gradu: studije o dubrovačkoj stambenoj arhitekturi 15. i 16. stoljeća*, Dubrovnik, 2013., 261–263.
- 12  
GIORGIO GIANIGHIAN – PAOLA PAVANINI, *Dietro i palazzi: tre secoli di architettura minore a Venezia 1492–1803*, Arsenale Editrice, Venezia, 1984., 160–162; ISABELLA PALUMBO FOSSATI, *La casa veneziana*, u: *Da Bellini a Veronese. Temi di arte veneta*, (ur.) Gennaro Toscano, Francesco Valcanover, Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Venezia, 2004., 443–491, 447–450.
- 13  
FRANK BECKER, *Costruire Venezia, Cinquecento anni di tecnica edilizia in laguna. Le case a schiera*, Argos, Roma, 2002., 15–18.
- 14  
SOFIJA SORIĆ, *Inventar i procjena ladanjskih kuća obitelji Gverini u Salima na Dugom otoku iz 17. stoljeća*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 37 (2013.), 81–94.
- 15  
MARIJA STAGLIČIĆ, *Barokni ljetnikovac obitelji Lantana na otoku Ugljanu*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 25 (2001.), 159–164.
- 16  
RICHARD J. GOY, *Venetian vernacular architecture, traditional housing in the Venetian lagoon*, Cambridge Univ. Press., Cambridge, 1989., 68.
- 17  
AMBROZ TUDOR, *Obitelj Radošević i njihova barokna palača u gradu Hvaru*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 35 (2011.), 139–156, 148.
- 18  
FRANK BECKER (bilj. 13), 44.
- 19  
IVO ŠPRLJAN, *Stari podovi u šibenskim interijerima*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 39 (2015.), 141–160.
- 20  
FRANK BECKER (bilj. 13), 46–47.
- 21  
MIRJANA MARASOVIĆ, *Srednjovjekovne drvene stropne konstrukcije u Splitu*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 16 (1990.–1992.), 133–144; IVO ŠPRLJAN, *Gotički drveni stropovi u Šibeniku i okolici – katalog i obnove*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 31–32 (2007.–2008.), 161–173; ANITA GAMULIN, *Drvene stropne konstrukcije u gradu Hvaru*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 39 (2015.), 105–123.
- 22  
ENNIO CONCINA (bilj. 9), 47–48; FRANK BECKER (bilj. 13), 44–45.
- 23  
RICHARD J. GOY (bilj. 16), 51.
- 24  
KATARINA HORVAT–LEVAJ, *Barokne palače u Dubrovniku*, Zagreb–Dubrovnik, 2001., 119–120; NADA GRUJIĆ (bilj. 11), 297; ANITA GAMULIN, *Kameni umivaonici 15. i 16. stoljeća u gradu Hvaru*, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 35 (2011.), 115–142.
- 25  
LUISA ATTARDI, *Il camino veneto del Cinquecento: struttura architettonica e decorazione scultorea*, Angelo Colla Editore, Costabissara, 2002., 32.
- 26  
BOJAN GOJA, *Clemente i Giacomo Somazzi i kuća contea Nikole Portade u Zadru – arhivska istraživanja i doprinosi*, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31 (2007.), 189–198, 190; NADA GRUJIĆ (bilj. 11), 285.
- 27  
RICHARD J. GOY (bilj. 16), 53.
- 28  
IVO PETRICIOLI (bilj. 1), 545.
- 29  
GIORGIANA BACCHIN REALE – ELISABETTA PASQUALIN, *Le altane di Venezia*, Arsenale editrice, Venezia, 1989., 43–50; GIOVANNI CANIATO – MICHELA DAL BORGIO, *Le arti edili a Venezia*, EdilStampa, Roma, 1990., 39–41.
- 30  
*Luminal* je isto što i *abbaino* – prozor na krovu. Usp. ENNIO CONCINA (bilj. 9), 92.
- 31  
RICHARD J. GOY (bilj. 16), 54; VIKI JAKAŠA (bilj. 11), 63.
- 32  
FRANK BECKER (bilj. 13), 37–39.

## Summary

Bojan Goja

### Residential Architecture of Zadar in Archival Sources from the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> Centuries

Based on archival research, this article focuses on the residential architecture of Zadar in the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries. Having analysed the architectural assessments of the houses of Dismanich (1638), Adobbati (1765), Armani-Mircovich (1765), and Canova (1771), the author discusses the appearance of a typical residential building in Zadar during the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries: its vertical articulation, ground-plan organization, interior furnishing, and construction materials.

Based on descriptions in architectural assessments, conclusions have been reached on the vertical articulation, ground-plan organization, and interior furnishing of the said houses, none of which is extant today. Thus, the Dismanich house had a ground floor and three upper storeys, the Adobbati a ground floor, three upper storeys, and an attic, the Armani-Mircovich house a ground floor and three upper storeys, and the Canova house a ground floor with two upper stories in one part and three in the other. The ground floor of all four houses contained various storage rooms and taverns, or stores and workshops. The houses of Dismanich, Adobbati, and Canova had interior courtyards, while the Armani-Mircovich house had a terrace. All of them were equipped with wells with brackish water.

Notwithstanding its modesty in size, the Dismanich house had a division and type of rooms that were typical of Venetian residential architecture. On the ground level, it featured an *androna* and on the first floor a *portego* along the same vertical axis, which served as a salon or the main representation room as well as an area of communication with the surrounding rooms. The front façade of the Adobbati, Armani-Mircovich, and Canova houses were simple, opened up by means of windows with stone frames and a stone balcony with a balustrade. The doors and windows of Zadar's houses were glassed and protected by shutters. As for the furnishing material, the sources mention larch wood. Windows of the ground floor, as well as those of storage rooms and workshops, were regularly secured by wrought iron bars.

The external supportive walls, as well as the inner partition ones, were made of cut stone and occasionally brick, and were always plastered. The front façade was also coated with plaster in order to protect the house from the elements. Partitions between the rooms were mostly executed as thinner walls, which were more suitable for building upon wooden beams, and the Dismanich house had wooden partitions that may have been coated in plaster. The roof was always

made of extruded tiles resting on a simple wooden construction consisting of beams and boards. The room floors were almost regularly covered with square or rectangular brick tiles, which could vary in size. Thus, in the Canova house, a somewhat more luxurious paving made of white and red tiles is mentioned on the first floor, which may have been made of stone or brick. Taverns and courtyards were traditionally paved with stone tiles or cobblestones. As for the inner walls and ceilings, the interiors of the said houses were simple and without much ornamentation, with the exception of the Canova house, which had a painted wooden ceiling. Some of the rooms had simple ceilings made of wooden lattices with a plaster coating. All horizontal constructions were made of wooden beams covered with boards. The staircases leading to the first floor were made of stone or wood, while those between the upper floors were always wooden. As for the furnishing, kitchens and some of the rooms were equipped with stone washing basins, hearths, and mantelpieces. In the Adobbati and Canova houses, the sources mention French-type mantelpieces (*camino alla francese*).

Zadar's houses also used their attics, which can be concluded from the fact that they were lighted. They could also have a terrace (*altana*), as in the case of the Armani-Mircovich house, and roof windows. The archival sources show that architectural assessments were mostly done by masons and woodcarvers, which indicates that they also played a crucial role in the construction of architecturally less demanding buildings. In Venice, *marangoni* (*marangoni da case*) and *mureri* were likewise in charge of building and renovating modest city buildings and other minor structures, while architects and "proto-masters" were in charge of important public or ecclesiastical building projects.

In conclusion, one may say that, in terms of their external appearance, order and type of rooms, construction, interior furnishing, and construction materials, the analysed houses show architectural coincidences with the residential architecture in other Dalmatian cities and towns, as well as the Venetian architecture of the lower and middle classes, whose houses had a more modest appearance, size, and interior furnishing than the representative palaces of the nobility or the residences of wealthy commoners.

*Keywords:* Zadar, residential architecture, archival sources, 17<sup>th</sup> century, 18<sup>th</sup> century